

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความรุนแรงในครอบครัว (family violence) ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศปัจจุบันนี้ทวีความรุนแรงขึ้นมากมายกว่าสมัยก่อน จากระดับของความรุนแรงขั้นต่ำ ไปถึงระดับปานกลาง และระดับสูงสุด มีผลเป็นความบอบช้ำทั้งทางร่างกาย และจิตใจของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงจากน้อย ไปถึงขั้นบาดเจ็บสาหัส พิการ และเสียชีวิต อันส่งผลกระทบทั้งโดยตรงและโดยอ้อมต่อคนในครอบครัวและสังคม ดังจะเห็นได้เป็นประจักษ์จากข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ ซึ่งก็เป็นเรื่องที่ต้องยอมรับกันว่าปัญหาความรุนแรงในครอบครัวเกิดขึ้นควบคู่ไปกับสภาพปัญหาเศรษฐกิจ และความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก เพราะไม่เพียงในประเทศไทยเท่านั้น ในต่างประเทศก็มีสถิติของปัญหาความรุนแรงในครอบครัวที่เพิ่มขึ้นจำนวนมากเช่นกัน ดังมีการสำรวจในต่างประเทศพบว่า ผู้หญิงในโลกนี้กว่าครึ่งเคยมีประสบการณ์การถูกทำร้ายโดยบุคคลในครอบครัวมาตลอดอย่างต่อเนื่อง^๑ และจากการรวบรวมข้อมูลการสำรวจการกระทำรุนแรงต่อผู้หญิงจำนวน ๑๔ เรื่องทั่วโลกพบว่าสถานการณ์ความรุนแรงในชีวิตคู่เป็นเรื่องสากล เป็นปรากฏการณ์ที่สามารถเกิดขึ้นได้กับผู้หญิงในทุกภูมิภาคและในทุกสังคมทั้งสังคมแบบตะวันตก และแบบตะวันออก สังคมแบบดั้งเดิมหรือแบบสมัยใหม่ สำหรับประเทศที่พัฒนาแล้วก็ไม่ต่างไปจากประเทศกำลังพัฒนานัก ในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษมีผู้หญิงถึงร้อยละ ๒๒ และ ๓๐ ถูกคู่ของตนทำร้ายตามลำดับ^๒ สำหรับประเทศไทย กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีข้อมูลเผยถึงปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับเด็กและสตรีในปีพ.ศ. ๒๕๕๐ มีปริมาณสูงมากถึง ๑๒,๒๒๕ ราย เฉลี่ย ๓๔ รายต่อวัน หากประเมินความเสียหายในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ นับเป็นมูลค่าเศรษฐกิจของประเทศสูงถึง ๓๖,๓๐๐ ล้านบาท^๓และมูลนิธิเพื่อนหญิงเผยว่าปี พ.ศ. ๒๕๕๒ มีความรุนแรง

^๑ ธารชัย ผดุงธิดา, “มิติทางกฎหมายเพื่อการแก้ไขปัญหความรุนแรงในครอบครัว”, วารสารข่าวกฎหมายใหม่ (Law Digest), ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๕๐ (ธันวาคม ๒๕๕๐), หน้า ๓๔-๓๕.

^๒ Heise, Ellsberg and Gottenmoeller, (1999–2000) - Kevin Browne & Martin Herbert, **Preventing Family Violence**, (England : John Wiley & Sons Ltd., 1997), pp. 1-2.

^๓ “ ‘พระองค์ภาฯ’ ทรงแนะแก้ไขความรุนแรงในครอบครัว”, <<http://www.naewna.com>>, (๔ กรกฎาคม ๒๕๕๑).

๑,๕๐๐ ราย ซึ่งร้อยละ ๗๐ เป็นความรุนแรงในครอบครัว ขณะที่ร้อยละ ๑๐ เป็นความรุนแรงทางเพศ ส่วนที่เหลือเป็นการตั้งครรภ์โดยไม่พึงประสงค์ และสถิติทำแท้งเดือนถึงกว่า ๒๐๐,๐๐๐ รายต่อปี นอกจากนี้ยังมีสถิติของศูนย์พึ่งได้ กระทรวงสาธารณสุข (สธ.) พบว่ามีความรุนแรงเกิดขึ้นกว่า ๒๐,๐๐๐ ราย ส่วนใหญ่เป็นความรุนแรงในครอบครัว และมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นทุกปี ซึ่งวัฒนธรรมความรุนแรง ไม่ได้เลียนแบบจากสื่อเท่านั้น แต่เป็นการปลูกฝังผ่านครอบครัว รวมถึงสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ด้วย^๔

โดยภาพรวมจะเห็นได้ว่าประเทศส่วนใหญ่ในสังคมโลกต่างก็ยอมรับกันแล้วว่าปัญหาความรุนแรงในครอบครัวมิใช่ปัญหาส่วนตัวของสมาชิกในครอบครัวแต่ละครอบครัวอีกต่อไป แต่เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนโดยรวม หน่วยงาน มูลนิธิ เครือข่าย และองค์กรต่างๆ ทั้งในภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาสังคม รวมถึงภาคสากลโลกต่างก็มีบทบาทสำคัญในการร่วมมือกัน สอดส่องดูแลในมิติของการป้องกัน การแก้ไข และการเยียวยาความรุนแรงในครอบครัว

จากสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยใคร่ศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาความรุนแรงในครอบครัว แนวคิด รูปแบบ และหลักการต่างๆ ที่น่าสนใจของนักวิชาการ นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ และผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการความรุนแรง ทั้งชาวตะวันตก และตะวันออก รวมถึงไทยในเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดการความรุนแรงในครอบครัวในขอบข่ายของ ประเภท ลักษณะของความรุนแรงในครอบครัวและระดับการป้องกัน สาเหตุแห่งความรุนแรงในครอบครัวและการแก้ไข และผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัวและการเยียวยา เป็นต้น ประกอบกับทัศนคติของนักปราชญ์และนักวิชาการชาวพุทธทั้งไทย และต่างชาติ ร่วมกับการศึกษาวิเคราะห์การจัดการความรุนแรงในครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา ด้วยการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งอันจะนำสู่ความรุนแรงในครอบครัวตามมุมมองของพระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถารวมถึงการวิเคราะห์หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตครอบครัวอย่างสงบสุข อาทิ กัลยาณมิตร^๕ เบญจศีล^๖-เบญจธรรม^๗ ทิธ ๖^๘ ฆราวาสธรรม ๔^๙ และสมธรรม ๔^{๑๐} พรหมวิหาร ๔^{๑๑}

^๔“มูลนิธิเพื่อนหญิง ร้อง กระทรวงวัฒนธรรม คืบเข้มเนื้อหาละคร และภาพยนตร์ ...”, <http://www.mcot.net/cfcustom/cache_page/177153.html>, (๔ กรกฎาคม ๒๕๕๑).

^๕ดูรายละเอียดใน ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๒๘/๑๕๒-๑๕๓, ส.ม. (ไทย) ๑๘/๒/๒-๓, อญ.สตต.ก. (ไทย) ๒๓/๓๖-๓๗/๕๖-๕๗.

^๖คำสอนของพระพุทธเจ้าที่อุบาสกจะพึงหมั่นประพฤติในส่วนเบื้องต้นคือศีล ๕ ที่จะต้องรักษาประจำ - เจริญอรรถใน พ.อ. (ไทย) ๒๕/๔๖/๒๖๕.

^๗ดูรายละเอียดใน อญ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๑/๑๓๕.

สังคหวัตถุ ๔^๒ ทัณฐัมมิกัตถประโยชน์ ๔^๓ สาราณียธรรม ๖^๔ และ วัชชือปรีหานิยธรรม ๗^๕ เป็นต้น เพื่อหาวิธีจัดการความรุนแรงในครอบครัวตามแนวทางพระพุทธศาสนา

การศึกษาและการวิเคราะห์ในเรื่องที่กล่าวไปพอสังเขปข้างต้น เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ ให้เป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการนำไปร่วมจัดการกับความรุนแรงในครอบครัวเดี่ยว (nuclear or immediate family)

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพปัญหา แนวคิด และรูปแบบการจัดการความรุนแรงในครอบครัว

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิเคราะห์การจัดการความรุนแรงในครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา

๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอแนวทางในการจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังกล่าวข้างต้นนั้น สามารถกำหนดเป็นกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) ในการตั้งฐานการวิจัยดังนี้

^๒หมายถึงบุคคลประเภทต่างๆ ที่ทุกคนต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์ด้วยจุดทศที่อยู่รอบตัว ๖ ทิศ, ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๖-๒๗๔/๒๑๒-๒๑๘.

^๓ดูรายละเอียดใน ส.ศ. (ไทย) ๑๕/๒๔๖/๓๕๔.

^๔ดูรายละเอียดใน ปฐมสมชวีสูตร สูตรที่ ๑ ใน อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๕๔.

^๕ดูรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๒๖-๓๒๘/๒๕๖-๒๕๗.

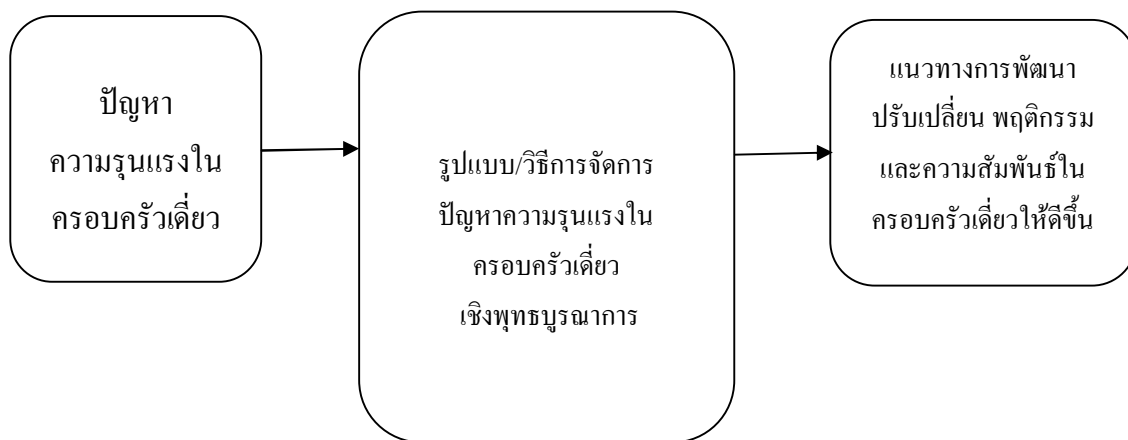
^๖ดูรายละเอียดใน อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒, ๒๕๖/๕๑, ๓๗๓.

^๗หมายถึง ประโยชน์ในโลกนี้ - เจริญรณใน ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๓๗/๕๐๗, อัง.น.ก.อ. (ไทย) ๓/๓๐/๑๑๔, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑/๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓๐.

^๘ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๕๒/๕๓๑-๕๓๓, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๕๔/๕๕-๖๑, ม.ม.อ. (ไทย) ๔๕๒/๓๐๒, อัง.น.ก.อ. (ไทย) ๓/๑๑/๕๗.

^๙ดูรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๓๖/๘๑-๘๓, อัง.สตต. (ไทย) ๒๓/๒๑/๓๑-๓๒.

แผนภาพที่ ๑.๑ แผนภาพแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ สภาพปัญหาความรุนแรงในครอบครัว แนวคิด ทฤษฎี หลักการ และรูปแบบต่างๆ ในการจัดการความรุนแรงในครอบครัวเดี่ยว (nuclear or immediate family) ของทางตะวันตก และตะวันออก รวมถึงประเทศไทยเป็นอย่างไร

๑.๓.๒ พุทธศาสนามีมุมมองต่อความรุนแรงในครอบครัวอย่างไร และมีแนวทางในการจัดการความรุนแรงในครอบครัวอย่างไร

๑.๓.๓ แนวทางการจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยเรื่อง “การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ” ผู้วิจัยจะเน้นในขอบเขตดังนี้

๑.๔.๑ ศึกษาสภาพปัญหาความรุนแรงในครอบครัว แนวคิด ทฤษฎี และหลักการต่างๆ ในการจัดการความรุนแรงในครอบครัวเดี่ยวของทางตะวันตก และตะวันออก รวมถึงประเทศไทย ในรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับประเภท รูปแบบของความรุนแรงในครอบครัวและการป้องกันควบคุมสาเหตุแห่งความรุนแรงในครอบครัว และผลกระทบของความรุนแรงในครอบครัวพร้อมวิธีการแก้ไข และกระบวนการเยียวยาทั้งผู้เป็นเหยื่อความรุนแรงและผู้ก่อความรุนแรงในครอบครัวเดี่ยว

๑.๔.๒ ศึกษาวิเคราะห์มุมมองในเรื่องความหมาย ลักษณะและสาเหตุของความรุนแรงในครอบครัว และการจัดการกับอารมณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอันนำไปสู่พฤติกรรมรุนแรง แนวคิด

แนวทาง และหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรุนแรงในครอบครัว รวมถึงการศึกษา วิเคราะห์ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและแนวทางการจัดการครั้งพุทธกาลในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อให้เข้าถึงแนวทางในการนำมาประยุกต์เข้ากับการจัดการความรุนแรง ในครอบครัวในปัจจุบัน

๑.๔.๑ นำเสนอแนวทางการจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการจากการ สังเคราะห์องค์ความรู้ที่ได้ทั้งหมดที่กล่าวข้างต้นร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก

๑.๕ ทฤษฎีที่ใช้เป็นกรอบในการวิจัย

๑.๕.๑ กรอบทฤษฎีตะวันตก : แนวคิดในเรื่องความเสมอภาคทางเพศ และสถานภาพ สมรส ของ อาร์. เลเวนสัน (R. Levenson) และ เจ. กอตแมน (J. Gotman)^{๑๖} ทฤษฎีไร้ระเบียบของ เอ็ดเวิร์ด ลอเรนซ์ (Edward Lorenz) ที่คล้ายคลึงผลกระทบผีเสื้อ (Butterfly Effect)^{๑๗} ทฤษฎีอะโนมี ของ เมอร์ตัน (Merton's Theory of Anomie)^{๑๘} ทฤษฎีตะแกรงแห่งความสัมพันธ์ (The Relationship Grid) ของ เวย์น อี. เบเกอร์ (Wayne E. Baker)^{๑๙} ทฤษฎีตัวยู (U-Theory) ของ ออตโต้ ซี. ชาร์เมอร์ (Otto C. Schamer)^{๒๐} และทฤษฎีสามเหลี่ยมแห่งรัก (Triangular Theory of Love) ของ โรเบิร์ต สเติร์นเบิร์ก (Robert Sternberg) เป็นต้น

๑.๕.๒ กรอบทฤษฎีตะวันออก และไทย : หลักอหิงสา ของมหายานคานธี^{๒๑} แนวคิด เรื่องชัยชนะที่ไม่ต้องทำสงคราม จากคำราพิชัยสงครามขุนหนู^{๒๒} ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงของ

^{๑๖} John M. Gottman and Sybil Carrère, “Why Can’t Men and Women Get Along? : Developmental Roots and Marital Inequities”, in **Communication and Relational Maintenance**, ed. by Daniel J. Canary and Laura Stafford, (California : Academic Press Inc., 1994), pp. 215-219.

^{๑๗} ดูรายละเอียดใน <<http://www.imho.com/grae/chaos.html>>, (๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑).

^{๑๘} อ้างใน จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย, “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การเยียวยาความรุนแรงใน ครอบครัว” : บทความกฎหมาย ศาลเยาวชน และครอบครัวกลาง - bopitv, “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การเยียวยาความรุนแรงในครอบครัว”, <<http://www.openbase.in.th/taxonomy/term/795>>, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๑).

^{๑๙} อ้างใน จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย, “ปัจจัยที่มีความเสี่ยงต่อการประกอบอาชญากรรมทางเพศต่อผู้ หญิงไทย”, รายงานการวิจัย (๒๕๔๔) - bopitv, “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การเยียวยาความรุนแรงใน ครอบครัว”, <<http://www.openbase.in.th/taxonomy/term/795>>, (๑๕ มกราคม ๒๕๕๑).

^{๒๐} ดูรายละเอียดใน Ben Thaiaporn's Blog, “แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เรื่องการพัฒนาตนเอง วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี มาตรวิทยาและการวัด”, <<http://www.oknation.net/blog/philharmonics>>, (๑๒ พฤษภาคม ๒๕๕๑).

^{๒๑} ดูรายละเอียดใน <<http://leadership.exteen.com/20091002/entry>>, ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๕๓.

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทฤษฎีชนนง ของ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์^{๒๓} ความริษยา เหตุแห่งความรุนแรง^{๒๔} และทัศนะการใช้ชีวิตคู่ในศาสนาอิสลาม^{๒๕} หลาก ทฤษฎีการสังคมสงเคราะห์กับการให้คำปรึกษารวบรวมโดย รองศาสตราจารย์นงลักษณ์ เอมประดิษฐ์^{๒๖} กลวิธีแบบประนีประนอม ของ ยุพา วงศ์ไชย^{๒๗} รวมถึงมิติทางกฎหมายไทยเพื่อการ แก้ไขปัญหาความรุนแรงในครอบครัว เป็นต้น^{๒๘}

๑.๕.๑ หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการดำเนินชีวิตครอบครัวอย่างเป็นปกติสุขใน พระพุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่ กัลยาณมิตร เบญจศีล-เบญจธรรม ทิศ ๖ ฌราวาสธรรม ๔ และ สมถธรรม ๔ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ ทิฐฐัมมิกัตถประโยชน์ ๔ สาราณียธรรม ๖ และ วัชชือปริหานิยธรรม ๗^{๒๙}

^{๒๒}ดูรายละเอียดใน <http://www.phongphit.com/index.php?option=com_content&task>, (๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑).

^{๒๓}อ้างโดย วันชัย วัฒนศัพท์ ใน ความขัดแย้ง...หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา, (ขอนแก่น : โรงพิมพ์ศิริกัณฑ์ ออฟเซ็ท, ๒๕๔๗), หน้า ๑๕๘.

^{๒๔}“สุภาพจิตดี ชีวิตมีความสุข ในทัศนะของศาสนาอิสลาม”, (๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๐), <<http://www.okanation.net/blog/islam/2007/07/27/entry-1>>, (๕ มีนาคม ๒๕๕๕).

^{๒๕}“การใช้ชีวิตคู่ในทัศนะของอิสลาม”, (๑ เมษายน ๒๕๕๔), <<http://3a.igetweb.com/?mo=3&art=605997>>, (๕ มีนาคม ๒๕๕๕).

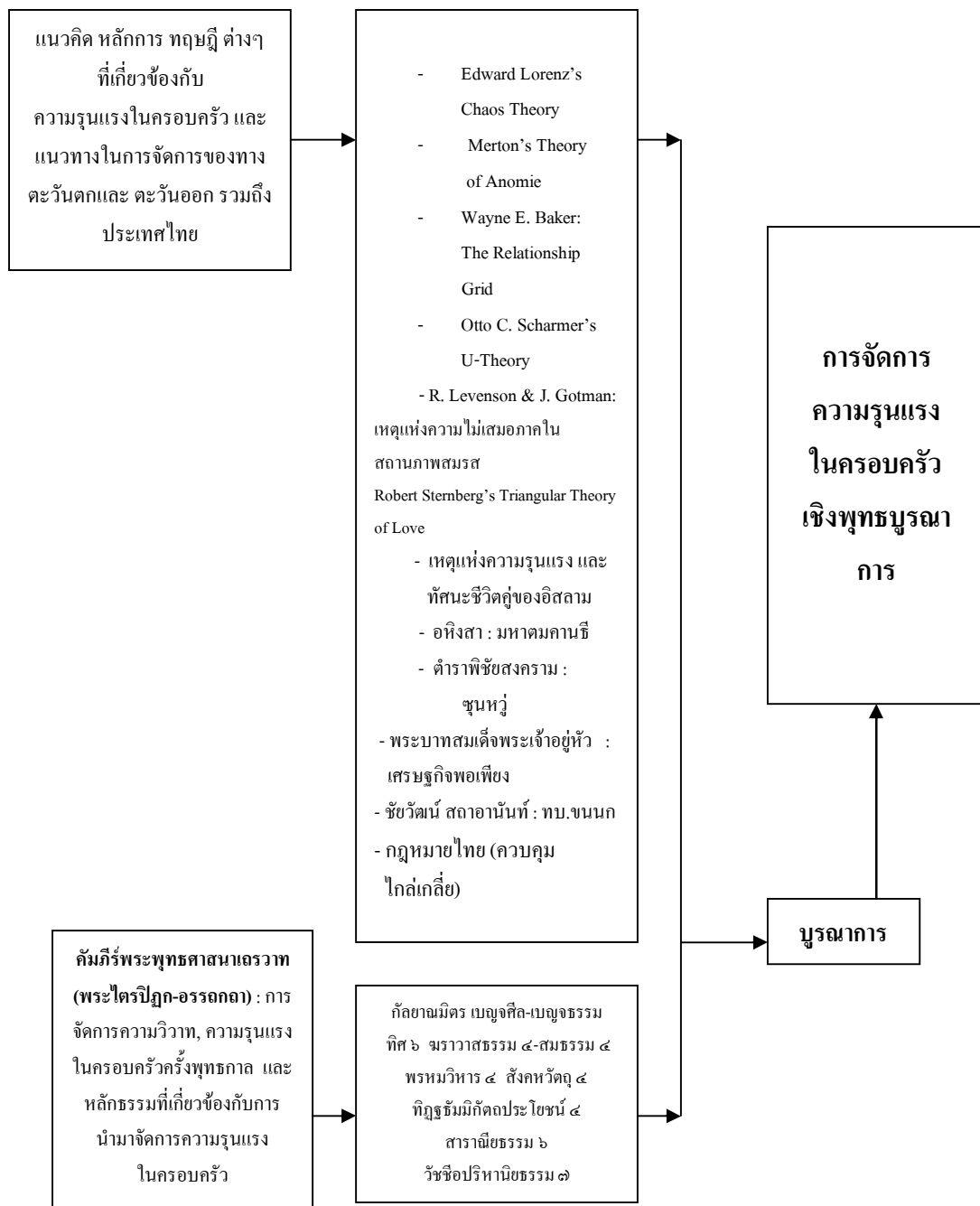
^{๒๖}นงลักษณ์ เอมประดิษฐ์, การสังคมสงเคราะห์ กับการให้การศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๗๘-๘๖.

^{๒๗}ยุพา วงศ์ไชย, “กลวิธีในการจัดระเบียบชุมชน” ใน การปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, ๒๕๑๕) - วิไลวัจน์ ฤกษ์ฤทธิ, สังคมสงเคราะห์ศาสตร์เบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรินติ้ง เฮาส์, ๒๕๒๕), หน้า ๗๘.

^{๒๘}ธนชัย ผดุงธิต, “มิติทางกฎหมายเพื่อการแก้ไขปัญหความรุนแรงในครอบครัว”, วารสารข่าว กฎหมายใหม่ (Law Digest), หน้า ๓๔-๔๐.

^{๒๙}อ้างแล้ว.

แผนภาพที่ ๑.๒ แผนภาพแสดงกรอบแนวคิดทางทฤษฎี (Theoretical Framework)

๑.๖ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ ความรุนแรงในครอบครัว หมายถึง ความกดดันทางจิตใจจากองค์ประกอบต่างๆ ทำให้เกิดการประทุษร้ายร่างกายของคู่กรณี ร่วมกับการใช้ความรุนแรงทางคำพูด และอาการก้าวร้าว อันทำให้เกิดความบอบช้ำทางร่างกาย และจิตใจ ซึ่งรวมเป็นความรุนแรงทางกาย ทางวาจา และทางใจ

๑.๖.๒ ครอบครัวเดี่ยว หมายถึง ครอบครัวที่แยกตัวออกมาจากครอบครัวเดิม ประกอบด้วยสามี ภรรยา หรือ พ่อ แม่ และลูกที่มีความเป็นปัจเจกภาพ หรือปัจเจกบุคคลสูง

๑.๖.๓ การจัดการ หมายถึง การดำเนินการเป็นขั้นตอนอย่างมีระบบ ระเบียบ วิธีการ และหลักการในแง่ต่อไปนี้

๑.๖.๓.๑ การแปรเปลี่ยนความขัดแย้งที่เป็นความก้าวร้าวรุนแรงไปเป็นความเข้าใจอันดีต่อกัน โดยมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติไปในทางสันติร่วมกัน ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนที่มีเหตุอันดีทำให้เกิดผลที่ยั่งยืน (Transformation)

๑.๖.๓.๒ การหาทางแก้ไขปัญหา (Resolution) หมายถึง การดำเนินการควบคุมสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นแล้วให้ทุเลาเบาบางลง หรือการทำให้เกิดการหยุดชะงักของความรุนแรงที่เกิดขึ้นและป้องกันมิให้เกิดซ้ำแล้วซ้ำอีก

๑.๖.๓.๓ การเยียวยา (Healing) หมายถึง การรักษาอาการที่เกิดจากความบอบช้ำทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งมีได้หมายความว่าเฉพาะถึงการรักษาอาการที่เกิดทางร่างกาย และจิตใจในทางการแพทย์เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการรักษาด้วยหลักการคิดในแง่บวกจากแนวคิดและหลักธรรมต่างๆ ในการสร้างกำลังใจ นำสู่สภาวะทางจิตใจที่ดีขึ้นอันจะส่งผลให้เกิดสภาวะทางร่างกายที่ดีขึ้นตามมา

๑.๖.๔ การจัดการเชิงพุทธบูรณาการ หมายถึง การนำแนวทางการจัดการความรุนแรงในครอบครัวทั่วไปจากแนวคิด ทฤษฎีและหลักการต่างๆ ของทางตะวันตก ตะวันออกและของไทย กับแนวทางการจัดการความรุนแรงในครอบครัวตามแนวพุทธมาเทียบเคียงความเหมือน และความต่าง เพื่อผสานเติมเต็มเป็นความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นในการจัดการความรุนแรงในครอบครัว ทั้งนี้ได้นำบทวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์เชิงลึกคนในครอบครัวเดี่ยว ๕ ราย มาร่วมเติมเต็มให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการนำไปใช้จัดการความรุนแรงในครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๗ ทบทวนเอกสาร และรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๗.๑ ปัญญานันทภิกขุ ได้แสดงธรรมเทศนาเกี่ยวกับ “อริยสัจ ๔” ซึ่งมีรวบรวมไว้ในหนังสือ “ทางสายกลาง” สรุปความว่า หากทุกคนนำหลัก “อริยสัจ ๔” หรือ “ความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ” ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ซึ่งเป็นเรื่องของ “เหตุผล” มาใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เราทุกคนก็จะสามารถแก้เหตุร้ายของชีวิตได้ ความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ อันเป็นเรื่องของเหตุผลดังกล่าวนั้นเขียนให้เห็นง่ายๆ คือ ๑ .ทุกข์ เป็นตัวผล ๒ .สมุทัย เป็นตัวเหตุ ๓ .นิโรธ เป็นตัวผล ๔ .มรรค เป็นตัวเหตุ (ทุกข์และนิโรธเป็นผล สมุทัยและมรรคเป็นเหตุ สมุทัยเป็นเหตุฝ่ายเกิด มรรคเป็นเหตุฝ่ายดับ) “อริยสัจ ๔” จึงย่อเป็นเรื่องของทุกข์ และความดับทุกข์เท่านั้นที่เราทุกคนควรจำและนำไปปฏิบัติได้ ข้อสำคัญที่ควรทำอย่างจริงจังคือ ต้องไม่ไปโทษใครๆ ว่าเป็นผู้ก่อให้เกิดความทุกข์ ต้องหาเหตุแห่งความทุกข์ให้ได้ด้วยตนเอง หากทำด้วยตนเองไม่ได้ก็ไปปรึกษาท่านผู้รู้ธรรมะหรือ “กัลยาณมิตร” เมื่อได้เหตุแล้วก็จะตัดเหตุแห่งทุกข์นั้นด้วยปัญญา เมื่อเหตุดับ ผลก็พลอยดับไปด้วย ทั้งนี้ต้องจดจำความผิดพลาดของชีวิตไว้เป็นตัวอย่าง ระวังมิให้เกิดประวัติศาสตร์ซ้ำรอยเป็นอันขาด และจงคบหาคนที่มึใจสูงกว่าตนไว้บ้างเพื่อเป็นที่ปรึกษา การเห็น “อริยสัจ ๔” นี้เป็นส่วนสำคัญใน “ทางสายกลาง” ข้อแรกคือ “สัมมาทิฐิ” ความเห็นในทางที่ชอบ นอกเหนือจากการเห็นหลัก “กรรม” ที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว^{๓๐}

๑.๗.๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกัลยาณมิตรไว้ในหนังสือ “พุทธธรรม” สรุปความว่า ในกระบวนการพัฒนาปัญญา ความมีกัลยาณมิตรนี้ จัดว่าเป็นระดับความเจริญปัญญาในขั้นศรัทธา ส่วนในระบบการศึกษาอบรม ความมีกัลยาณมิตรมีความหมายครอบคลุมทั้งตัวบุคคลผู้อบรมสั่งสอน เช่น พ่อแม่ ครู อาจารย์ เป็นต้น ทั้งคุณสมบัติของผู้สอน ทั้งหลักการ วิธีการ อุปกรณ์ อนุบายต่างๆ ในการสอน และการดำเนินการต่างๆ ทุกอย่างที่มีหน้าที่ให้การศึกษาจะพึงจัดทำเพื่อให้การศึกษาอบรมได้ผลดี ตลอดจนหนังสือ สื่อมวลชน บุคคลตัวอย่าง เช่น มหาบุรุษ หรือผู้ประสบความสำเร็จโดยธรรม และสิ่งแวดล้อมทางสังคมทั้งหลายที่ดีงาม เป็นประโยชน์ เท่าที่จะเป็นองค์ประกอบภายนอกในกระบวนการพัฒนาปัญญานั้นได้^{๓๑}

^{๓๐}พุทธทาสภิกขุ ปัญญานันทภิกขุ , ทางสายกลาง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง , ๒๕๓๕) , หน้า ๗๒-๗๖.

^{๓๑}พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), วาทีธรรม เพื่อประโยชน์สุขของพหุชน , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ปาเจรา จำกัด , ๒๕๔๖) , หน้า ๒๖ .

๑.๙.๓ พระมหาบัว ญาณสัมปันโน ได้แสดงพระธรรมเทศนา เกี่ยวกับ “กัลยาณมิตตตา” ไว้ สรุปความว่า คือการคบหาสมาคม เพราะมนุษย์เราเป็นสัตว์ जिฆิษาลด อยู่คนเดียวไม่ได้ ต้องมีเพื่อนฝูง มีพ่อแม่ มีมิตรสหาย ไปที่ใดก็ต้องมีเพื่อนฝูง ไปคนเดียวไม่ได้ แต่บางครั้งเมื่ออยู่ใกล้ชิดกันก็อาจจะทะเลาะวิวาทกันไม่ได้ เพราะแต่ละคนก็มีความเห็นแก่ตัวว่าตนนั้นสูงและดีกว่า พระพุทธเจ้าจึงทรงสอนให้พยายามระมัดระวังความเป็นพาลของใจตัวเองไว้ไม่ให้อาละวาดคนนั้น คนนี้ เพราะการอาละวาดผู้อื่นก็คือการอาละวาดตัวเองโดยที่ความไม่ดีก็ส่งมาถึงตนเองว่าเป็นคนไม่ดี ดังนั้นในการคบค้าสมาคมกับเพื่อนฝูงจึงต้องเลือกเฟ้นด้วยดี^{๓๒}

๑.๙.๔ พระราชวิสุทธิกวี (พิจิตร จูตยาธิมา) กล่าวไว้ในหนังสือ “พึงตนเอง” เกี่ยวกับคนดีที่จัดเป็นกัลยาณมิตร ในทางพระพุทธศาสนา สรุปความว่ามีข้อสังเกตให้ทราบอยู่ ๓ ประการ คือ ๑. ชอบทำดี ๒. พุทธิ และ ๓. คิทธิ คือชอบทำกายสุจริต วาสุจริต และ มโนสุจริต นั้นเอง และเห็นว่า การคบบัณฑิต หรือคนดีมีแต่ความเจริญเพียงอย่างเดียว คือมีแต่ทางได้ ไม่มีทางเสีย^{๓๓}

๑.๙.๕ พระอาจารย์มิตซูโอะ คเวสโก กล่าวไว้เกี่ยวกับแนวทางในการสร้างกำลังใจไว้ในหนังสือ “ปัญหา ๑๐๘ (๔) ธรรมบรรยาย (๒๔)” สรุปความว่า คือ การแสวงหากัลยาณมิตร ได้แก่ ครู อาจารย์ เพื่อน หนังสือธรรมะ เช่น “ทุกข์เพราะคิดผิด” เวลาอ่านก็ต้องใช้สติปัญญาตามไปด้วย มิใช่สักแต่ว่าอ่าน และใช้โยนิโสมนสิการในการคิดให้ดี คิดให้ถูกเพื่อสร้างศรัทธา (ความเชื่อมั่น) วิริยะ (ความขยันหมั่นเพียร) สติ (การระลึกได้) สมาธิ (การตั้งจิตให้มั่น) และปัญญา (ความรอบรู้) การที่คนเรายังทำชั่วอยู่ทั้งๆ ที่รู้ว่ามันชั่วเพราะยังมองไม่เห็นโทษของความชั่วช้าๆ แต่ถ้าหากเราเฝ้าดูการกระทำของเราทั้งกาย วาจา ใจ ด้วยสติสัมปชัญญะโดยใช้หลักโยนิโสมนสิการ จึงจะเกิดหิริโอตตปละคือความเกรงกลัวและละอายต่อบาป เมื่อนั้นจึงจะมีโอกาสแก้ไขปรับปรุงตนเองได้^{๓๔}

๑.๙.๖ พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นินฺนุณยากร) กล่าวถึง “ความขัดแย้ง และการจัดการความขัดแย้ง” ที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งไว้ในบทคัดย่อของงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีกลุ่มแม่น้ำตาช้าง จังหวัด เชียงใหม่” สรุปความ

^{๓๒}พระมหาบัว ญาณสัมปันโน , ฝักจิตร์รักษาใจ, (กรุงเทพมหานคร : นานอักษรการพิมพ์ , ๒๕๒๒), หน้า ๑๕.

^{๓๓}พระราชวิสุทธิกวี (พิจิตร จูตยาธิมา) , พึงตนเอง (กรุงเทพมหานคร : สุทธิสารการพิมพ์ , ๒๕๓๓), หน้า ๓๐-๓๑ .

^{๓๔}พระอาจารย์มิตซูโอะ คเวสโก , ปัญหา ๑๐๘ (๔) ธรรมบรรยาย (๒๔), พิมพ์ครั้งที่ ๓ , (กรุงเทพมหานคร : สามลดา , ๒๕๔๕), หน้า ๕๕-๕๖.

ว่า ในระดับโลกวิสัยนั้น พระพุทธศาสนามองว่าความขัดแย้งจัดได้ว่าเป็นทุกข์หรือเป็นธรรมชาติที่ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็น(necessity) ของบุคคลและสังคมประการหนึ่ง แต่ในระดับโลกุตระนั้น พระพุทธศาสนามองว่าเป็นสถานะที่ไร้ความขัดแย้ง^{๓๕}

๑.๓.๑ พระมหาทองพูน สติสมฺปนฺโน (เสือเขียว) กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การคบมิตรในพระพุทธศาสนา” สรุปความว่า การจะเป็นมิตรดีแก่ผู้อื่นนั้น บุคคลต้องเริ่มจากการเป็นมิตรกับตนเองก่อน สิ่งที่ดีควรทำมากที่สุดคือการสร้างความเป็นมิตรให้มากขึ้นกับคนใกล้ชิดรอบข้าง เป็นเพื่อนกับชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ให้มากขึ้น โดยการสร้างมิตรจากตัวของตนเองก่อนด้วยการนอบน้อมถ่อมตน สร้างความประทับใจที่ดีแก่ผู้อื่น ยกย่องนับถือและระลึกถึงผู้อื่น ไม่คอยจับผิดซึ่งกันและกัน การจะเป็นมิตรดีหรือกลายมิตร์ต่อผู้อื่นต้องมีความซื่อตรง ไม่คิดประทุษร้าย รู้จักผ่อนหนักผ่อนเบา ไม่ยกตนข่มผู้อื่น ไม่เห็นความคิดของตนดีกว่าและคอยขัดแย้งความคิดของผู้อื่น ที่สำคัญต้องเป็นผู้มองโลกในแง่ดี ไม่มัวเพ่งโทษผู้อื่น การคบมิตรที่จะทำให้อีกฝ่ายได้ยาวนานนั้นต้องรู้นิสัยของกันและกันก่อนจึงจะปรับตัวเข้าหากันได้ดี โดยรู้หลักของจรีต ๖ ในทางพระพุทธศาสนา นอกจากนั้นพระพุทธศาสนายังสอนให้บุคคลระวังในเรื่องการคบคนพาล และให้คบกับบัณฑิต แทน บัณฑิตภายนอกในพระพุทธศาสนามีความหมายที่ลึกซึ้งกว่าบุคคลผู้มีวิทยฐานะหรือจบปริญญาต่างๆ เป็นเครื่องวัด นั่นคือทุกคนสามารถเป็นบัณฑิตได้หากเป็นผู้มีศีลธรรมและจริยธรรมที่ดำเนินตามกุศลกรรมบท ๑๐ คิด พูด ทำ ในทางกุศล ดำเนินชีวิตในประโยชน์ด้วยปัญญาคติ ยึดในทั้งประโยชน์ตนและผู้อื่น มีความเป็นอยู่ด้วยความเป็นผู้มีปัญญาอันประเสริฐ ส่วนบัณฑิตภายในหมายถึงตนเองผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบทั้งกาย วาจา ใจ การคบบัณฑิตภายในก็คือ ตนเองต้องเป็นผู้ที่มีการฝึกฝนพัฒนาตนให้เป็นคนมีความบริสุทธิ์ใจ ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง เว้นการทำลายชีวิตตนและผู้อื่น เว้นลักขโมย เว้นการกระทำผิดประเวณี คบวชิสุจรีต คือเป็นคนพูดแต่ความจริง พูดคำที่ประสานสามัคคี พูดไพเราะ และพูดคำที่มีสาระประโยชน์ เป็นต้น^{๓๖}

๑.๓.๒ พระมหาสุวัฒน์ สุวฑฺฒโน (จันทะกัณ) กล่าวไว้ในงานวิจัย “การศึกษาเรื่องสติในฐานะองค์ธรรมเพื่อการพัฒนาชีวิต” ที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมระดับครอบครัว และสังคมระดับองค์กรต่างๆ สรุปความว่า ผู้นำครอบครัว และผู้นำระดับองค์กรต่างๆ มีความสำคัญมากในการนำ

^{๓๕}พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตฺยนิรมล), “รูปแบบการจัดการความขัดแย้งโดยพุทธสันติวิธี : ศึกษาวิเคราะห์กรณีลุ่มแม่น้ำตาซัง จ. เชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๘.

^{๓๖}พระมหาทองพูน สติสมฺปนฺโน (เสือเขียว), “การคบมิตรในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๗.

คนในครอบครัว และองค์กรให้ดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมด้วยการดัดเตือนให้สติ แก่กันเมื่อมีใครทำผิดพลาด ผู้นำเองก็ต้องมีสติอยู่เสมอ และต้องเข้าใจบุคคลในครอบครัวและคณะ ผู้ร่วมงาน ก็ต้องเป็นผู้มีความฉลาดทางอารมณ์ คือมีสติและปัญญาในการแก้ปัญหาต่างๆ ได้ดี รู้จักปรับตัวเข้ากับผู้อื่น ร่วมกับการมีทักษะความฉลาดทางอารมณ์ด้วย โดยสามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ดี สติจะเป็นตัวพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นในครอบครัวหรือ องค์กรก็จะไม่เกิดความเครียดและความโกรธ เพราะสติจะควบคุมใจให้มีสมาธิเสมอ ทำให้สามารถ ควบคุมสถานการณ์และแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ดี และทำให้ไม่ตั้งอยู่ในความประมาท^{๓๖}

๑.๙.๕ จำเนียร รักษาภักดี วิเคราะห์ไว้ในงานวิจัย “การศึกษาเรื่องจริยธรรมของกลุ่มสมรส ตามหลักพุทธศาสนา” สรุปความว่า จริยธรรมทางพุทธศาสนามีผลต่อการดำเนินชีวิตของกลุ่มสมรส ในสถาบันครอบครัวในแง่ของกฎจริยธรรมที่ใช้เป็นกฎเกณฑ์ในการที่จะใช้เป็นแบบแผนปฏิบัติ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขถาวรร่วมกับกฎหมาย ในทัศนะของพุทธศาสนานั้น หลักจริยธรรม คือหลักที่ใช้ประทับประคองชีวิตให้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ โดยมี เป้าหมายที่ส่งเสริมหลักสำคัญ ๒ ประการ คือ ๑. หลักการปรับตัวให้เข้ากับสังคมและอยู่ในสังคม อย่างมีความสุข โดยจริยธรรมเป็นตัวพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลให้เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมน่าเคารพ อยู่ในกรอบของเบญจศีล-เบญจธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่นในสังคม ๒. หลักการส่งเสริมการ ใฝ่ปัญญา คือส่งเสริมบุคคลให้เข้าถึงความเป็นผู้มีเหตุผล รู้ถึงคุณค่าแท้ของชีวิต (สัจธรรม) จริยธรรมของกลุ่มสมรสเป็นตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงเป้าหมายของการดำรงชีวิตในแบบมุ่ง สร้างสรรค์คุณภาพของมนุษย์และสร้างคุณภาพแก่ครอบครัว จริยธรรมในกลุ่มสมรสจะช่วยลดปัญหา จากความไม่สมดุลของความคิด ค่านิยม เพศรส ทัศนคติ รวมถึงปัญหาจริยธรรมการละเมิดสิทธิอัน ขอบธรรมของกลุ่มสมรสเอง จริยธรรมกลุ่มสมรสในพุทธศาสนาก่อให้เกิดผลดีแก่กลุ่มสมรส ๔ ประการ คือ ๑. เป็นหลักการสร้างสรรค์กัลยาณมิตร ตามหลักคุณสมบัติของกัลยาณมิตร ๗ ประการ ๒. เป็น หลักการสร้างเสถียรภาพแก่สถาบันครอบครัว ๓. เป็นหลักการสร้างสรรค์คุณภาพสังคม และ ๔. เป็นหลักการสร้างสรรค์ประโยชน์แก่ชีวิต^{๓๗}

^{๓๖}พระมหาสุวดี สุวฑฺฒโน (จันทะคัณ), “การศึกษาเรื่องสติในฐานะองค์ธรรมเพื่อการพัฒนาชีวิต”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๕-๑๓๖.

^{๓๗}จำเนียร รักษาภักดี, “การศึกษาเรื่องจริยธรรมของกลุ่มสมรสตามหลักพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๑-๑๓๔.

๑.๓.๑๐ อาจง ชุมสาย ณ อยุธยา กล่าวไว้ในงานวิจัย “A Development of the Human Values Integrated Instructional Model Based on Intuitive Learning Concept” สรุปความว่า ผู้ให้การศึกษาต้องมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในความรู้ที่แฝงอยู่ภายใน และต้องสามารถที่จะเผยออกมาให้นักเรียนได้ การศึกษาจึงจะช่วยผู้ศึกษาให้เป็นมนุษย์ที่มีอุปนิสัยดีอันสะท้อนมาจากการพูด ความประพฤติ และการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เด็กนักเรียนของโรงเรียนในการบริหารของผู้วิจัยเอง (โรงเรียนสัตยาไส ตำบลถ้ำนารายณ์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดลพบุรี ซึ่งมีสภาพเป็นธรรมชาติ สงบ ร่มรื่น ในพื้นที่ประมาณ ๓๐๐ ไร่เศษ) เป็นกรณีศึกษา โดยได้นำมโนคติแห่งการเรียนรู้ที่รวมเอาคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์เข้าไว้ด้วย (ได้แก่ การเข้าใจและยอมรับการกระตุ้นจากสภาพแวดล้อมด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ ผ่านสติสัมปชัญญะ การให้ความสำคัญกับจิตใจสำนึกที่อยู่ลึกกลงไปในจิตใจที่บางครั้งก็ยากแก่การระลึกหรืออย่างมีสติอันมีการสั่งสมมาจากประสบการณ์ และความทรงจำในอดีตที่ครูผู้สอนต้องคำนึงให้มาก ปัญญาซึ่งเป็นความรู้ในตนเอง และบทบาทของความรักและความกรุณาในกระบวนการเรียนรู้ เป็นต้น) มาศึกษาร่วมกับหลักทฤษฎีของการเรียนรู้ เช่น เพลโต และอริสโตเติล เชื่อว่าในการเรียนรู้ของนักเรียนต้องมีการกระตุ้นความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวนักเรียนออกมา ตัวอย่างเช่นการใช้วิธีถามตอบ ดึงเอาความรู้ที่แฝงอยู่ออกมาของโสเครติส (Socratic method) แนวความคิดทั้งหมดนี้สามารถนำมาพัฒนาคุณค่านุรักษ์ได้ ทฤษฎีอื่นๆ มีอาทิ ทฤษฎีการเรียนรู้ของคาร์ล โรเจอร์ส (Carl Rogers) ซึ่งว่านักเรียนมีความสามารถในการพัฒนาตนเองภายใต้เงื่อนไข ๓ ประการ คือ ๑. บรรยากาศที่อบอุ่นปลอดภัยที่จะสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ ๒. การสอนควรอยู่ในพื้นฐานที่ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ๓. นักเรียนควรต้องรู้และเข้าใจในกระบวนการเรียนรู้ ทฤษฎีของแฟร์ (Faire) มีว่า นักเรียนควรมีอิสรภาพอย่างเต็มที่ในการเรียนรู้ ทฤษฎีของอิลลิช (Illich) ระบุว่าการศึกษาเป็นกระบวนการชีวิตที่ยืนยาว และควรเป็นกระบวนการที่เป็นธรรมชาติ ทฤษฎีของ รัสโซ (Rousseau) ฟรีบเบล (Froebel) เพสตาลอซซี (Pestalozzi) เน้นความสำคัญของผู้คิดในทฤษฎีการคลี่คลายธรรมชาติ และสถานที่ที่ดีที่สุดในการเรียนรู้ก็คือธรรมชาติ เด็กๆ ควรมีอิสรภาพในการเล่น ประสบการณ์ตรงและสถานการณ์จริงเป็นสิ่งจำเป็นในการเรียนรู้ และทฤษฎีเขาวนปัญญาทวิคูณ ของการ์ดเนอร์ (Gardner) ที่ให้ความสำคัญในการสอนที่มีการวางแผน เป็นต้น ในงานวิจัยนี้ได้มีการสร้างแบบการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญในการฝึกให้เด็กนักเรียนได้สวดมนต์และทำสมาธิเป็นประจำก่อนการเรียนในแต่ละวิชาและมีการสังเกตความเปลี่ยนแปลง การถ่ายทอดอุปนิสัย และความประพฤติระหว่างเด็กนักเรียนและผู้ปกครอง ผลปรากฏว่า เด็กนักเรียนมีส่วนอย่างมากในการทำให้พฤติกรรมของผู้ปกครองเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น^{๓๕}

^{๓๕} Art-ong Jumsai, “A Development of the Human Values Integrated Instructional Model Based on

๑.๗.๑๑ สมภาร พรหมทา กล่าวไว้เกี่ยวกับ “ทวิทัศน์ในเรื่องเพศ” ในหนังสือ “พุทธปรัชญา” ในบทที่ว่าด้วย “ท่าทีของพระพุทธศาสนาต่อสตรี” สรุปความว่า โลกในอดีตเป็นโลกที่เพศชายเป็นผู้กำหนดโครงสร้างทางการเมือง การศึกษา จารีตประเพณี วัฒนธรรม และแม้แต่ศาสนา ซึ่งถูกมองว่าเป็นระบบที่กดขี่สตรีเพศให้มีฐานะต่ำต้อย กล่าวได้ว่าพื้นฐานของโครงสร้างทางสังคมเช่นนี้ คือทัศนคติที่เชื่อว่าเพศชายเท่านั้นคือเพศที่ฉลาด เข้มแข็ง สามารถเป็นผู้นำและตัดสินใจแทนสตรีเพศได้ในทุกเรื่อง ทำให้เกิดเป็นทวิทัศน์ทางเพศที่แยกว่าในโลกนี้มีเพศอยู่สองเพศซึ่งเพศชายเป็นเพศที่เหนือกว่า เมื่อโลกก้าวเข้าสู่ยุคใหม่จึงมีทวิทัศน์แบบใหม่ที่กำลังก่อตัวขึ้นเพื่อต่อสู้กับทวิทัศน์เดิมที่เชื่อว่าชายเหนือกว่าสตรี ทวิทัศน์แบบใหม่นี้เป็นทัศนคติที่เห็นว่าโลกนี้มีคนอยู่สองเพศซึ่งมีความเท่าเทียมกัน ไม่มีใครเหนือกว่าใคร ในขณะที่พระพุทธศาสนาสอนให้เข้าใจธรรมชาติที่สร้างสตรีให้เกิดมาต่างจากชายว่ามีความหมายในตัวเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความหมายในบริบทของ “ครอบครัว” มนุษย์เป็นสัตว์ครอบครัวซึ่งในการดำรงความเป็นครอบครัวนั้นจำเป็นต้องมีองค์ประกอบบางส่วนที่เข้มแข็งและบางส่วนที่อ่อนโยน และดูเหมือนพอจะทำหน้าที่ด้านเข้มแข็งได้ดีที่สุด ขณะที่แม่ก็เหมาะที่สุดที่จะทำหน้าที่ด้านอ่อนโยน ครอบครัวเป็นหน่วยย่อยสุดของสังคม หากครอบครัวอบอุ่นและมีสมดุล สังคมโดยรวมก็ย่อมอบอุ่นและมีสมดุลตามไปด้วย โดยนัยนี้พระพุทธศาสนาสอนให้ทั้งสองเพศอยู่เหนือทวิทัศน์โดยชายทำหน้าที่ชาย และหญิงทำหน้าที่หญิงซึ่งต่างก็ต้องเข้าใจ เคารพในความเหมาะสมเฉพาะที่แต่ละฝ่ายมีอยู่ โลกนี้ก็จะน่าอยู่กว่าโลกที่ชายและหญิงต่างก็พยายามเอาชนะกัน^{๔๐}

๑.๗.๑๒ พิมพวัลย์ บุญมงคล และคณะ ได้ศึกษาถึงศักยภาพของประชาคมที่สนองตอบต่อปัญหาความรุนแรงทั้งในระดับมหภาค และปัจเจก ไว้ในบทวิจัยเรื่อง “ศักยภาพประชาคมในการจัดการปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก” สรุปความผลการศึกษาได้ว่า ประชาคมที่มีการจัดการปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กในสังคมไทยจำนวน ๘๕ องค์กรมีแนวคิดหลักในการทำงานเป็นแนวคิดด้านสิทธิ คือ สิทธิมนุษยชน สิทธิสตรี สิทธิเด็ก และแนวคิดบทบาทความสัมพันธ์หญิงชาย (Gender) ส่วนยุทธศาสตร์ในการทำงานเป็นเน้นการทำงานในชุมชนมากขึ้น โดยมีการทำงานเชิงบูรณาการที่เคลื่อนไหวทั้งเชิงนโยบาย การปฏิรูปกฎหมาย การรณรงค์ปรับเปลี่ยนทัศนคติของ

Intuitive Learning Concept”, **The Dissertation for the Degree of Doctor of Philosophy in Curriculum and Instruction of Secondary Education**, (Faculty of Education, Chulalongkorn University, Bangkok), 2003.

^{๔๐}สมภาร พรหมทา , พุทธปรัชญา : มนุษย์ สังคม และ ปัญหาจริยธรรม , พิมพ์ครั้งที่ ๒ , (กรุงเทพมหานคร : ศยาม , ๒๕๔๘), หน้า ๕๕๕-๖๐๑ .

สังคมเรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก งานป้องกันปัญหา การให้ความช่วยเหลือและฟื้นฟู ผู้ถูกกระทำรุนแรงให้กลับคืนสู่สังคมได้ และมีการทำงานที่เป็นสหสาขามากขึ้น^{๔๐}

๑.๗.๑๓ เมอร์ตัน (Merton) นักสังคมวิทยาผู้มีชื่อเสียงกล่าวไว้ในทฤษฎี “อะโนมี” (Merton’s Theory of Anomie) ของเขาสรุปความว่า ที่ใดที่มีการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างคนต่างเพศ ที่มีการให้ค่าแก่เพศทั้งสองแตกต่างกัน และการบรรลุถึงบทบาททางเพศดังกล่าวถูกยับยั้งหรือ ประสบอุปสรรค ที่นั่นก็จะมีอัตราการเกิดความรุนแรงทางเพศสูง กล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ถ้าสังคมใด ส่งเสริมให้เกิดความเท่าเทียมทางเพศกันมากขึ้นเท่าใด อัตราการเกิดความรุนแรงทางเพศในสังคม นั้นย่อมจะลดลงเท่านั้น สรุปภาพรวมให้เห็นว่าหากมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของการให้ค่าแก่เพศ ชายและหญิงไปในทางที่เป็นบวกมากขึ้น ความรุนแรงทางเพศก็จะลดลง อย่างไรก็ตามในยุคแห่ง ความเบี่ยงเบนทางเพศ ทำให้มีประเด็นปัญหาเพิ่มขึ้นมาว่าคนในครอบครัว ชุมชน และสังคมควร จะให้คุณค่าที่ถูกต้องแก่ผู้เบี่ยงเบนทางเพศที่เลือกเกิดให้จิตใจตรงกับสรีระทางการกำเนิดที่แท้จริง ไม่ได้มัน้อย่างไรจึงจะลดอัตราการเกิดความรุนแรงทางเพศได้^{๔๑}

๑.๗.๑๔ เควิน บราวน์ และมาร์ติน เฮอร์เบิร์ต (Kevin Browne & Martin Herbert) อ้างถึงแนวคิดของ เจลลิส (Gelles) ที่เน้นถึงแนวทางปฏิบัติต่างๆ สำหรับการป้องกันความรุนแรง เบื้องต้นในครอบครัวสำหรับการดำเนินชีวิตในครอบครัว และในสังคมโดยรวมไว้ในหนังสือ “Preventing Family Violence” พอสรุปความได้ว่า ๑. จะต้องมีการกำจัดบรรทัดฐานที่ให้สิทธิอัน ถูกต้องตามกฎหมาย หรือยกย่อง ชื่นชมความรุนแรงในครอบครัว เช่น การใช้ความรุนแรงใน รูปแบบของสื่อความบันเทิง ๒. จะต้องลดการกระตุ้นความบีบคั้น-กดดัน ที่สร้างขึ้นในสังคม เช่น ความยากจน และความไม่เสมอภาค ๓. จะต้องมีการร่วมมือกันระหว่างครอบครัวเป็นเครือข่ายแห่ง ญาติพี่น้อง และชุมชน และลดการปลุกตัวออกห่างจากสังคม ๔. จะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอุปนิสัย แห่งการกีดกันทางเพศในสังคม โดยการพัฒนาทางการศึกษา ๕. จะต้องมีการทำลายวงจรของ ความรุนแรงในครอบครัวซึ่งมีการสอนทางเลือกด้านความรุนแรงในหนทางแห่งการควบคุมเด็กๆ ซึ่งแม้ว่าแนวทางของเขาจะมีผู้กล่าวว่าไม่สมกับความเป็นจริงในทางปฏิบัติ แต่แน่นอนว่าหากใน

^{๔๐}พิมพ์วิทย์ บุญมงคล และคณะ, “ศึกษาภาพประชาคมในการจัดการปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิง และเด็ก”, บทวิจัย, <<http://library.hsri.or.th/abs/res/hs0980t.doc>>, (๔ กรกฎาคม ๒๕๕๑).

^{๔๑}อ้างอิง จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, “กระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์ การเยียวยาความรุนแรงในครอบครัว”, บทความกฎหมาย (ศาลเยาวชน และครอบครัวกลาง).

ระยะยาวมีการจัดสรรสลับเปลี่ยนวิธีการ โครงสร้าง หรือระบบองค์กรในสังคมตะวันตกแล้วก็ย่อมเป็นทางแก้ปัญหาได้^{๔๓}

๑.๓.๑๕ โฮล์มส์ (พ.ศ. ๒๕๓๖, พ.ศ. ๒๕๓๗) (Holmes, 1993, 1994) กล่าวถึงการประยุกต์ทฤษฎี “ความผูกพัน” (Attachment Theory) ของ โบลบี้ (พ.ศ. ๒๕๑๒, ๒๕๓๑) (Bowlby, 1969, 1988) ไว้ในหนังสือ “Preventing Family Violence” ของ เควิน บราวน์ และมาร์ติน เฮร์เบิร์ต (Kevin Browne & Martin Herbert) สรุปความว่า ในการนำทฤษฎีความผูกพันมาใช้ในการให้คำปรึกษา และการบำบัดจิตใจในผู้ใหญ่ที่สุขภาพจิตได้รับความเสียหายในระยะยาวนั้น มีความเกี่ยวข้องกับงานหรือเทคนิคการบำบัดหลักๆ ดังนี้ ๑. การจัดฐานที่มีความมั่นคงและปลอดภัยแก่ผู้รับการบำบัด โดยผู้รับการบำบัดสามารถแสดงความรู้สึก และความคิดต่างๆ แก่ผู้บำบัดได้ ๒. การฟังเรื่องเล่าของผู้รับการบำบัดด้วยดี และแสดงความเห็นอกเห็นใจ เพื่อส่งเสริมความรู้สึกว่าตนมีคุณค่าแก่ผู้รับการบำบัด ๓. การช่วยเหลือผู้รับการบำบัดในการพิจารณาถึงความรู้สึก ความคิด และการกระทำต่างๆ ซึ่งเป็นประสบการณ์ในวัยเด็ก ๔. การช่วยเหลือผู้รับการบำบัดให้จำได้ถึงตัวตนหรืออัตลักษณ์ ที่อาจถูกทำให้บิดเบือนไปโดยประสบการณ์ต่างๆ ในวัยเด็ก ๕. การให้กำลังใจผู้รับการบำบัดในการพิจารณารูปแบบของความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่มีความหมายต่อตนในชีวิตปัจจุบันของผู้รับการบำบัด และ ๖. การตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับการบำบัดและผู้บำบัดหรือให้คำปรึกษาในแง่ของความผูกพัน เทคนิคต่างๆ เหล่านี้มีความเกี่ยวพันเฉพาะเจาะจงกับการได้รับการกระทำที่ทารุณ (maltreated) ของปัจเจกบุคคลในวัยเด็กโดยผู้บำบัดหรือผู้ให้คำปรึกษาที่น่าไว้วางใจผู้สามารถช่วยผู้รับการบำบัดให้ฟื้นคืนสู่สภาพปกติในความรู้สึกแห่งการขาดความรักได้^{๔๔}

๑.๓.๑๖ มาร์ลีน ชไนเดอร์ (Marlene Schneider) และคณะได้ออกแบบเทคนิคที่ชื่อว่า “Turtle Technique” ไว้ในงานวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม” (Strategies in Behavioral Change) : กรณีศึกษาการควบคุมตนเองในชั้นเรียน (An Extended Case Study of Self-Control in the Classroom) สรุปความจากบทคัดย่อ (Abstract) ได้ว่า “Turtle Technique” เป็นกระบวนการสำหรับช่วยควบคุมเด็กๆ ที่มีอารมณ์รุนแรง ค่อยๆ ไปในทางก้าวร้าวง่าย ให้รู้จักควบคุมพฤติกรรมที่หุนหันพลันแล่นของตนเอง ประกอบด้วยส่วนประกอบ ๔ ส่วน คือ ๑. การโต้ตอบแบบเต่า (turtle response) ๒. การผ่อนคลาย (relaxation) ๓. การแก้ปัญหา (problem-solving) ๔. การสนับสนุนอย่างเท่าเทียมกัน (peer support) ผลคือการค่อยๆ ลดลงของพฤติกรรมก้าวร้าวของ

^{๔๓}Kevin Browne & Martin Herbert, **Preventing Family Violence**, p. 19.

^{๔๔}**Ibid.**, p. 266.

เด็ก ๑๑ คน ที่เลือกจาก ๒ ห้องเรียน ซึ่ง ดร. เกล อี. โจเซฟ (Gail E. Joseph, Ph.D.) และ ดร. ฟิลลิปส์ เอส. สเตรน (Phillips S. Strain, Ph.D.) แห่งศูนย์การเรียนรู้ในระยะเริ่มแรก มหาวิทยาลัยโคโลราโด เดนเวอร์ (Center on Evidence Based Practices for Early Learning, University of Colorado at Denver) ได้นำ “Turtle Technique” นี้ไปใช้ร่วมกับกลยุทธ์การสอนเกี่ยวกับอารมณ์ทางสังคม สำหรับการปรับพฤติกรรมในเด็กเล็กอายุประมาณ ๓-๔ ขวบให้สามารถควบคุม และรับมือกับความผิดหวังหรือความรู้สึกที่ไม่ได้ดั่งใจนึก โดยเทคนิคนี้จะช่วยเด็กเล็กให้สามารถควบคุมความโกรธใน ๔ ขั้นตอนพื้นฐาน คือ ๑. จำได้ รู้ หรือยอมรับว่าตนรู้สึกโกรธ ๒. การคิดหรือสั่งตนเองให้หยุด ๓. เข้าไปในกระดองของตน (เปรียบกับเต่าหลบเข้าไปในกระดอง) สูดหายใจลึกๆ ๓ ครั้ง และคิดอย่างสงบว่า “มันเป็นอุบัติเหตุ ฉันสามารถสงบลงและคิดถึงทางแก้ปัญหาดีๆ ได้” ๔. ออกจากกระดองเมื่อใจสงบและคิดถึงทางแก้ปัญหาได้^{๔๕}

๑.๗.๑๗ นางลักซ์มีย์ เอ็มประดิษฐ์ อ้างถึงรูปแบบของกระบวนการให้การศึกษาน่าสนใจ ของ เซ็กซ์ตัน และวิสตัน (Sexton & Whiston) ไว้ในหนังสือเรื่อง การสังคมสงเคราะห์กับการให้การปรึกษา สรุปการอธิบายกระบวนการได้ว่า ๑. ในกระบวนการต้องมีบุคคล ๒ ฝ่าย คือ ผู้รับการปรึกษากับผู้ให้การปรึกษา กล่าวคือฝ่ายแรกเป็นผู้กำลังเผชิญปัญหา ฝ่ายหลังเป็นผู้ได้รับการฝึกฝนและมีประสบการณ์ รู้จักเทคนิค (หมายถึง ความรู้ ทฤษฎี และทักษะ) และจิตวิทยาสังคมสามารถให้ความช่วยเหลือฝ่ายแรกให้มีโอกาสสำรวจความรู้สึก ค่านิยม และข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับตนเอง เพื่อนำสู่ทักษะในการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม ๒. ทั้งสองฝ่ายต้องมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน และต้องคงไว้ให้ถึงวันสิ้นสุดกระบวนการให้การปรึกษาหรือความช่วยเหลือ ด้วยกระบวนการนี้จะสามารถทำให้ผู้รับการปรึกษาเปลี่ยนพฤติกรรมได้^{๔๖}

๑.๗.๑๘ ศาสตราจารย์นายแพทย์ ประเวศ วะสี ได้ให้ข้อคิดในคำนิยมในหนังสือ “ความขัดแย้ง...หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา” สรุปความว่า ความรุนแรงเป็นปัญหาที่ใหญ่ที่สุดของ

^{๔๕} Marlene Schneider and others, “Psychology in the Schools : Turtle Techniques”, Vol. 13 Issue 4, pp. 449-453, (Published online 14 February 2006),

<<http://www3.interscience.wiley.com/journal/112421858/abstract?CRETRY=1&SRETRY=0>>; Gail E. Joseph, Ph.D. & Phillips S. Strain, Ph.D., “Social Emotional Teaching Strategies : Helping Young Children Control Anger and Handle Disappointment”, <http://www.challengingbehavior.org/do/resources/teaching_tools/toc/folder4/4a_csefel_anger_article.pdf>, (4 July 2008).

^{๔๖} Sexton & Whiston (1991) (Ref. of Rosemary A. Thompson, 1996) – นางลักซ์มีย์ เอ็มประดิษฐ์, การสังคมสงเคราะห์ กับการให้การปรึกษา, หน้า ๒๓-๒๕.

มนุษย์ในปัจจุบันมีหลายประเภทในระดับตั้งแต่จุลภาคไปถึงมหภาค เช่น ความรุนแรงในตัวเอง ในครอบครัว ในชุมชน ในสังคม ระหว่างประเทศ และในโลก ความรุนแรงดังกล่าวเป็นมูลฐานจากความขัดแย้ง อะไรก็ตามที่มีการเคลื่อนไหวย่อมมีความเสียชาน ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของสรรพสิ่ง ซึ่งสามารถจะนำไปสู่ความสร้างสรรค์ได้อย่างเข้าใจ และมีการจัดการที่ดี แต่ถ้าความขัดแย้งมีมากเกินไปจนความเข้าใจและการจัดการที่ดี ก็สามารถปะทุไปสู่ความรุนแรงยังผลเป็นความเสียหายตามมา^{๔๗}

๑.๗.๑๕ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ กล่าวถึง “ทฤษฎีชนนิก” สรุปความว่าการหลีกเลี่ยงหรือยอมถอย (avoiding or no way) เป็นวิธีการที่พยายามหลีกเลี่ยงปัญหาหรือยอมถอย พบว่าสังคมไทย และสังคมเอเชีย รวมถึงประเทศกลุ่มละติน อเมริกันที่เป็นสังคมพวกกลุ่มนิยม (collectivist) จะนิยมใช้วิธีนี้ ทะเลาะกันก็จะบอกกลับไปนอนบ้านดีกว่า ลักษณะดังกล่าวมองว่าเป็นการพยายามรักษาความสัมพันธ์ หรือรักษาน้ำตา (face-saving) ของคนอื่น สังคมไทยไม่ชอบเป็นความหรือฟ้องร้องกัน ฉะนั้นเราจึงเห็นภาพของการเลี่ยงปัญหา การถอนตัว พบว่าลักษณะดังกล่าวจึงทำให้คนไทยไม่ค่อยจะพยายามเผชิญหน้าเจรจากัน ต่อหน้าจะบอกว่า “ไม่มีอะไรหรอก” แต่ลับหลังก็จะอีกเรื่องหนึ่ง สังคมไทยจึงนิยมใช้วิธีนินทา (gossip) หรือพูดลับหลัง (talk behind your back) ซึ่งไม่ได้ทำให้ความขัดแย้งหมดไป เมื่อความขัดแย้งหลายๆ เรื่องสะสมไปนานๆ พอบางครั้งเกิดเรื่องเล็กน้อย ก็จะระเบิดตูมตามออกมาได้^{๔๘}

๑.๗.๒๐ พร รัตนสุวรรณ ได้กล่าวถึงความรักของพ่อแม่ไว้ในหนังสือ “สุข-สันติ รักนี้ ฤาไหน” สรุปความว่าเป็น ความรักที่บริสุทธิ์ และลึกซึ้งมากกว่ารักใดๆ ในโลก เพราะเต็มไปด้วยความเสียสละและการให้อภัยอยู่เสมอ พ่อแม่เสียสละได้แม้กระทั่งชีวิตของตนเองเพื่อลูก และให้ข้อสังเกตว่า ถ้าคนเราไม่มีความรักในแบบที่พ่อแม่มีต่อลูกแล้ว สิ่งสวยงามและความเจริญต่างๆ อย่างที่เราเห็นอยู่ทุกวันนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยเป็นอันขาด^{๔๙}

๑.๗.๒๑ คุณแม่เทเรซาแห่งกัลกัตตา กล่าวไว้ในเรื่องราวชีวิตของท่านเกี่ยวกับความรักที่บริสุทธิ์ สรุปความว่า ความรักเริ่มต้นที่บ้าน แต่ทุกวันนี้เรามีครอบครัวที่มีปัญหาถึงขั้นบ้านแตกสาแหรกขาดอยู่มากมายก็เนื่องมาจากการขาดการแบ่งปันกัน และไม่มีความสุขใจในการรับใช้กันและกัน หาใช่ความยากจนไม่ แต่เป็นเพราะความทะเยอทะยานอยากได้ อยากมี อยากเป็นที่ที่ไม่ได้รับ

^{๔๗} วันชัย วัฒนศัพท์, ความขัดแย้ง...หลักการและเครื่องมือแก้ปัญหา, หน้า III-IV.

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๘.

^{๔๙} พร รัตนสุวรรณ, สุข-สันติ รักนี้ ฤาไหน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๗), หน้า ๔-๕.

การควบคุมจนให้ความสำคัญกับสิ่งต่างๆ เหล่านั้นมากกว่าครอบครัว นี่คือเหตุผลที่ทำให้คุณแม่มักบอกกับคนหนุ่มสาวทั้งหลายว่า เมื่อหนุ่มสาวรักกันเป็นเรื่องสวยงาม แต่ขอให้แน่ใจว่ารักกันด้วยหัวใจบริสุทธิ์สะอาดมากกว่าเงินทองและการครอบครองใดๆ ทั้งสิ้น และคุณแม่ไม่เคยเบื่อที่จะพูดถึงเรื่องความรักกับชีวิตครอบครัว ถ้าทุกคนต้องการให้ครอบครัวมีความสุข ก็ต้องเรียนรู้ที่จะแบ่งปันความสุข ยื่นมือออกเพื่อรับใช้กัน และมอบหัวใจเพื่อความรัก ความอ่อนโยน และความยินดีกับการให้ ทั้งหมดนี้เปรียบเสมือนตะเกียงรักที่จะสามารถนำทางทุกคนกลับสู่ครอบครัวได้^{๕๐}

๑.๗.๒๒ สุภูติ (Subhuti) กล่าวถึงมิตรภาพในแบบธรรมดาและมิตรภาพในแบบจิตวิญญาณ : ประเภทของมิตรภาพ ๓ ประเภท ไว้ในหนังสือ Buddhism and Friendship สรุปความว่า ในจริยศาสตร์ของ อริสโตเติล เขาให้ข้อแตกต่างของสามสิ่งนี้อาจดึงดูดคนเราในเรื่องเพื่อน คือ ๑. ความยินดีและความพึงพอใจ ๒. ประโยชน์ และ ๓. ความดี ใน ๓ สิ่งนี้เขากล่าวว่ามันก่อให้เกิด “มิตรภาพ” ที่แตกต่างกัน ๓ ประเภท ดังนี้ ๑. มิตรภาพที่มีฐานบนความยินดี และความพึงพอใจ มิตรภาพประเภทนี้สนองตอบมากที่สุดในสัญชาตญาณภายในแห่งมิตรภาพ ซึ่งอาจเป็นเพราะความมีชีวิตชีวา ความสนุกสนานที่สนองตอบต่อกัน และการแบ่งปันความสนใจร่วมกัน อาทิ ดนตรี กีฬา การเมือง หรือเพียงการร่วมแบ่งปันข้อคิดเห็นต่างๆ แต่เป็นการให้ประสบการณ์ “ยินดี พึงพอใจ” กับการที่ได้รับความเห็นชอบ มิตรภาพแบบนี้เป็นส่วนที่เป็นธรรมชาติและจำเป็นของมนุษย์ สามารถพบได้ท่ามกลางคนทุกประเภท แต่อริสโตเติลเน้นว่ามันมีอิทธิพล โดยเฉพาะสำหรับคนหนุ่มสาว ๒. มิตรภาพที่มีฐานในเรื่องของประโยชน์หรือการใช้เรามากถูกดึงดูดเข้าหาคนบางพวกหรือบางคนโดยเฉพาะเพราะพวกเขาแสดงโอกาสในการที่เราจะได้บางสิ่งที่ต้องการ และโดยทั่วไปเรามีความสุขที่จะทำบางสิ่งเป็นการตอบแทน อริสโตเติลเน้นว่ามิตรภาพแบบนี้พบมากท่ามกลางวัยกลางคนและผู้สูงอายุ ซึ่งพบบ่อยในฐานของความสนใจในงาน ข้อตกลงทางธุรกิจ การเป็นพันธมิตรทางการเมืองที่เหมือนกัน การแลกเปลี่ยนข้อมูล และการปฏิบัติอื่นๆ อีกมากมายที่เกี่ยวข้องกัน สำหรับความสัมพันธ์ที่นับเป็นมิตรภาพ “ประโยชน์” ต้องมีร่วมกับ “การแลกเปลี่ยนประโยชน์” หรือการ “ตอบแทน” ที่ “แท้จริง” และมีเจตนาหรือความปรารถนาดี ซึ่งไม่เป็นที่น่าสงสัยว่าย่อมต้องมีความยินดีพึงพอใจร่วมอยู่ด้วย แม้จะไม่มากพอที่จะประคองมิตรภาพอยู่ได้ด้วยตัวมันเองก็

^{๕๐}คุณแม่เทเรซาแห่งกัลกัตตา , แม่ของผู้ยากไร้ , (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง , ๒๕๔๑), หน้า ๓๕-๔๕.

ตาม มิตรภาพแบบนี้เป็นมิตรภาพที่เชื่อมโยงผูกพันกันทางสังคม ซึ่งสร้างความเป็นไปได้ที่จะทำให้เกิดความสันติ ความมีระเบียบ และความเจริญรุ่งเรืองแก่สังคม^{๕๑}

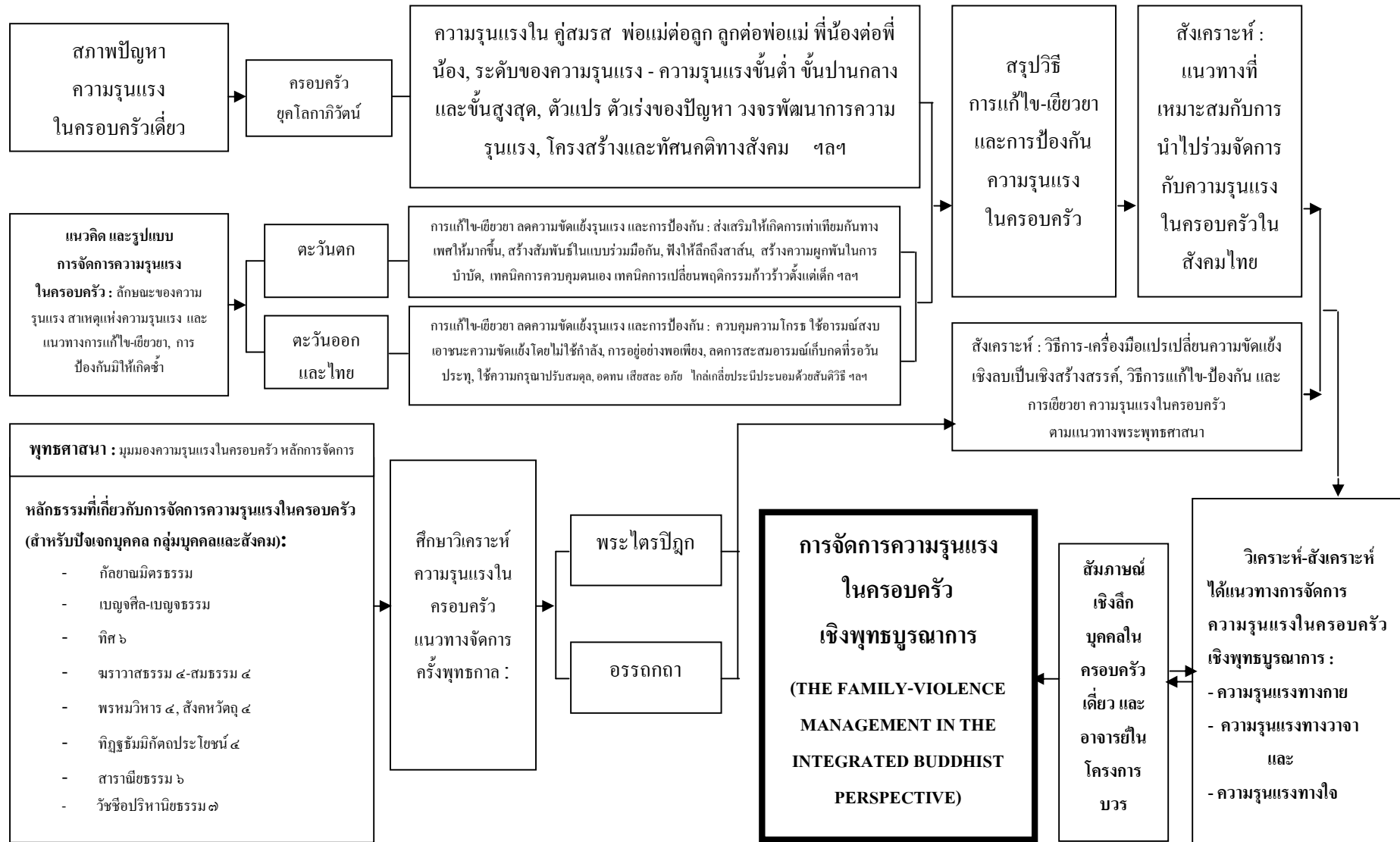
๑.๙.๒๓ แซนดร้า ฮอร์เลย์ (Sandra Horley) กล่าวถึงสาเหตุที่สตรีต้องตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงจากบุรุษผู้เป็นสามีหรือคู่รักซ้ำแล้วซ้ำเล่า ว่ามาจากสถานการณ์ที่เรียกว่า “The Charm Syndrome” ในหนังสือ The Charm Syndrome สรุปความว่า สตรีจำพวกนี้มักใจอ่อน ให้อภัยและคืนดีกับสามีหรือคู่รักที่ชอบใช้กำลังทุบตี ทำร้ายร่างกายตนเป็นประจำ โดยยังทนอยู่ร่วมด้วย ไม่ได้จาก เนื่องจากสามีประเภทนี้มักจะใช้เสน่ห์ออกอ้อนขอให้สตรียกโทษให้ต่อการกระทำรุนแรงของตนอยู่เสมอ คนส่วนใหญ่มักจะมองในประเด็นที่ว่าสตรีตกเป็นเป้าของการปฏิบัติผิดๆ (target of the abuse) แต่ในงานวิจัยของแซนดร้ามองว่าประเด็นไม่ได้อยู่ในคำถามที่ว่าทำไมสตรีพวกนี้จึงยังทนอยู่กับบุรุษประเภทนี้ หากแต่อยู่ในเรื่องจริงที่สำคัญกว่า คือ คำถามที่ว่า เหตุใดบุรุษจึงกระทำรุนแรงต่อสตรีไม่ทางกายก็ทางใจในตอนเริ่มแรก และเราจะสามารถป้องกันมิให้สิ่งนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร^{๕๒}

สรุปภาพรวมของการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงมุมมอง แนวคิด ทฤษฎี หลักการ และกระบวนการของทั้งตะวันตก ตะวันออก และแนวทางในพระพุทธศาสนาพอสังเขปในเรื่องที่เกี่ยวกับ ๑. สติเป็นองค์ธรรมที่ใช้ในการพัฒนาชีวิตและสามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยการแก้ความโกรธและภาวะกดดันต่างๆ ๒. การคบมิตรดีที่มีลักษณะของการคิดดี พูดดี ทำดี และการมีมิตรภาพประเภทที่เอื้อประโยชน์ต่อสังคม ๓. ความรักบริสุทธิ์ที่จะทำให้เกิดสันติสุขแก่ครอบครัว ๔. ความสำคัญของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในการเรียนรู้ ๕. การมีศรัทธาและวิริยะในการฝึกฝนอบรมจิตให้เกิดสมาธิ และสติปัญญา ๖. การมีทัศนคติและค่านิยมที่ถูกต้องในเรื่องเพศ ๗. แนวทางพื้นฐานในการป้องกันมิให้เกิดความรุนแรงในครอบครัว คือการเรียนรู้ในการมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน รู้จักรักและแบ่งปันความสุขให้แก่กัน รวมถึงการเรียนรู้จักควบคุมพฤติกรรมตนเองมิให้หุนหันพลันแล่นไปในทางก้าวร้าว เกรี้ยวกราด ๘. แนวทางในภาคประชาสังคมในการให้ความช่วยเหลือ พี่นุผู้ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัว เป็นต้น แต่ยังไม่พอที่จะนำไปจัดการกับความรุนแรงในครอบครัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการบูรณาการเชิงพุทธทศอย่างที่ต้องการจะทำในงานวิจัยนี้

^{๕๑}Subhuti with Subhamati, **Buddhism and Friendship**, (Birmingham : Windhorse Publications, 2004), pp. 85-95.

^{๕๒}Sandra Horley, **The Chram Syndrome**, (London : Macmillan Publishers Limited, 1991), pp. 77-93.

แผนภาพที่ ๑.๓ แผนภาพแสดงกระบวนการในการวิจัย (Research Process)

๑.๘ วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) ในขั้นตอนต่อไป

๑.๘.๑ การศึกษาแนวคิดในทางทฤษฎี รูปแบบ และหลักการต่างๆ ในขอบข่ายที่เกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัวและการจัดการความรุนแรงในครอบครัว ได้แก่

๑.๘.๑.๑ “แนวคิด แนวทาง และการดำเนินการในการจัดการความรุนแรงในครอบครัว” มีประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจ อาทิ (๑) ความหมาย ประเภท และสภาพปัญหาความรุนแรงในครอบครัว (๒) ปรัชญาการตีความความรุนแรงในครอบครัวที่มีอยู่ในสังคมโลกและสังคมไทย (๓) ผลกระทบจากความรุนแรงในครอบครัว (๔) สาเหตุแห่งความรุนแรงในครอบครัว (๕) วิธีการในการแก้ไข การป้องกัน และการเยียวยาความรุนแรงในครอบครัว จากแนวคิด แนวทาง และทฤษฎีต่างๆ ของนักคิด นักทฤษฎี นักปราชญ์และนักวิชาการตะวันตก และตะวันออกทั้งชาวไทย-ต่างชาติ

๑.๘.๑.๒ “การจัดการความรุนแรงในครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา” มีประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจ อาทิ (๑) แนวทางการจัดการความรุนแรงในพระไตรปิฎกและอรรถกถา เช่น ความหมายและลักษณะของความขัดแย้งที่อาจนำสู่ความรุนแรง ประเภทของความรุนแรงหลักๆ เบื้องต้นและที่เกิดจากสิ่งอื่นๆ สาเหตุแห่งความรุนแรงในครอบครัวจากองค์ประกอบภายในและภายนอก การระงับความขัดแย้งอันเป็นต้นเหตุแห่งความรุนแรง รวมถึง ปรัชญาการตีความความรุนแรงในครอบครัวครั้งพุทธกาล (๒) แนวคิดจากหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างครอบครัวสงบสุข ปราศจากความรุนแรง เช่น กัลยาณมิตร เบญจศีล-เบญจธรรม ทศ ๖ ฃรราวาสธรรม ๔ และสมธรรม ๔ พรหมวิหาร ๔ หลักการสงเคราะห์กันด้วยสังคหวัตถุ ๔ ทิฏฐิธัมมิกัตถประโยชน์ ๔ หลักการระลึกถึงและสามัคคีพร้อมเพรียงกันด้วยสารานิยธรรม ๖ รวมถึงหลักการใช้ปัญญาหรือการเสวนาด้วยวัชชือปหานิยธรรม ๓ (๓) การวิเคราะห์ว่า รูปแบบการจัดการความรุนแรงในครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนาควรเป็นอย่างไร

ความรู้ทั้งหมดนี้ผู้วิจัยได้ค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิในหนังสือ ตำรา เอกสาร บทความ งานวิทยานิพนธ์และงานวิจัยต่างๆ รวมถึงการสัมมนาทางวิชาการ และข้อมูลที่สัมพันธ์กันทางอินเทอร์เน็ต และสื่อโทรทัศน์ ของทางตะวันตก ตะวันออก-ไทย ร่วมกับการค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ในคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดย

เน้นศึกษาในพระสูตรตันตปิฎก อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัย และจากแหล่งข้อมูล ทุติยภูมิ คือ วรรณกรรมผลงานของนักปราชญ์ชาวพุทธในพระพุทธศาสนา เป็นต้น

๑.๘.๒ ในการวิเคราะห์ “แนวทางการจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ” ผู้วิจัยได้รวบรวมประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนี้จากขั้นตอนแรก จากนั้นผู้วิจัยจึงนำข้อมูลในประเด็นเหล่านี้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เรียบเรียง และนำเสนอผลการวิจัยในเนื้อหาบทที่ ๒ ได้เป็นวิธีการป้องกัน แก้ไข และเยียวยาความรุนแรงในครอบครัวที่มีอยู่ในสังคมโลก-ไทย และในเนื้อหาบทที่ ๓ ได้เป็น รูปแบบการจัดการความรุนแรงในครอบครัวตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่ควรจะเป็น เพื่อเตรียมการบูรณาการเชิงพุทธในขั้นต่อไป

๑.๘.๓ ขั้นตอนเดิมเดิมวิธีการจัดการความรุนแรงในครอบครัวให้สมบูรณ์เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ด้วยการนำวิธีการในทางพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องมือในการบูรณาการเชิงพุทธอีกครั้งหนึ่ง ให้ได้เป็นแนวทาง “การจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการ” โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลในครอบครัวเดี่ยว และอาจารย์ในโครงการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันระหว่างบ้าน วัดและโรงเรียน (บวร) ประกอบการบูรณาการในครั้งนี้ด้วย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยจากขั้นตอนในหัวข้อ ๑.๘.๒ มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เรียบเรียง และนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในการจัดการความรุนแรงในครอบครัวเชิงพุทธบูรณาการจากผลการวิจัยในเนื้อหาบทที่ ๔

๑.๘.๔ ขั้นตอนการสรุปผลการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการโดยนำผลการวิจัยจากขั้นตอนในหัวข้อ ๑.๘.๒ และหัวข้อ ๑.๘.๓ มาสรุปผลการศึกษาวิจัย และให้ข้อเสนอแนะในเนื้อหาบทที่ ๕

๑.๙ ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑.๙.๑ ทราบสภาพปัญหาความรุนแรงในครอบครัว แนวคิด ทฤษฎี หลักการต่างๆ ของทางตะวันตก ตะวันออก โดยเฉพาะในประเทศไทย ที่เกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไข และการเยียวยาความรุนแรงในครอบครัว

๑.๙.๒ ทราบมุมมองเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว และเข้าใจลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรุนแรงในครอบครัวในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๙.๓ แนวทางบูรณาการเชิงพุทธในการจัดการกับความรุนแรงในครอบครัว